



Poikkeusajan maantiedettä

<https://doi.org/10.30677/terra.111883>

Sitkeä covid-19-pandemia on jättänyt jälkensä niin yhteiskuntaan, jossa elämme, kuin myös sitä käsittelevään tutkimukseen. Kuten *Terran* (133:1) pääkirjoituksessa jo aiemmin todettiin, pandemiat ovat maantieteellisesti kiinnostavia prosesseja, eikä siten ole mikään ihme, että vallitsevaan tilanteeseen on tartuttu ripeästi tutkijoiden toimesta. Julkisessa ja poliittisessa keskustelussa – tosin osin akateemisessakin – covid-19 on kelvannut syyksi ja motiiviksi moneen; miksi asiat on tehty miten ne nyt ovat tai miksi jotain on jätetty tekemättä. Kyseistä asiaa ei tarvitse sen kummemmin selitellä; riittää että mainitsee sanan ”covid”, tuttavallisemmin korona.

Koronasta on kuitenkin tullut kätevä syntipukki tai veruke, jonka piikkiin on voitu vyöryttää liuta muitakin aikamme ilmiöitä ja ongelmia, ja näin hakea oikeutusta toimille, jotka eivät ”normaalitilanteessa” välttämättä olisi olleet poliittisesti korrekteja tai saaneet laajaa hyväksyntää. Poikkeuksellinen tilanne vaatii poikkeukselliset keinot, kuulee usein sanottavan. Nämä keinot ovat perinteisesti, kuten myös nyt, heijastelleet pitkälti kansallisvaltion näkökulmaa. Vahvaa kansallisvaltiota tarjotaan lääkkeeksi kaokseen, ja monet ovat myös valmiita tarttumaan siihen, kuten rauhannobelisti, presidentti Martti Ahtisaari asian ilmaisi puheessaan eduskunnan Pikkuparlamentissa marraskuussa 2017. Kuten päiväyksestä voinee päätellä, Ahtisaari ei kuitenkaan peilannut maailman tilaa covid-19-pan-

demian keskellä, vaan ilmaisi pettymyksensä EU:n tapaan toimia maahanmuuttokysymyksissä – siis sen edellisen poikkeustilan, joka vallitsi ennen nykyistä poikkeustilaa. Huomionarvoista tässä on se, että poikkeus mikä poikkeus, reaktiossamme ei ole mitään poikkeavaa. Poikkeustilasta on siis tullut pitkälti normi. Rajat kiinni, uhka on ulkopuolinen, ja niin eteenpäin.

Tämän kirjoituksen tarkoitus ei ole vähätellä valitsevan pandemian merkitystä tai sen moninaisia vaikutuksia. Normaaliin, mikäli covid-19-pandemiaa edeltävää aikaa sellaisena voidaan pitää, ei ole paluuta. Tämän ei kuitenkaan tulisi olla lähtökohtaisesti negatiivinen seikka, mutta sen kääntäminen positiiviseksi vaatii parempaa ymmärrystä uusista pelisäännöistä. Maailma on muuttunut, ja maantieteen tulee muuttua sen mukana. Maantieteellä tieteenalana on suunnattomasti potentiaalia tämän laaja-alaisen muutoksen tulkkina. Pandemian seurauksia on maantieteellisessä tutkimuksessa käytykin jo mittavasti läpi, mutta tilausta syvällisemmälle pohdinnalle eittämättä riittää.

Positiivisena kehityksenä tähän suuntaan pyrkimisestä on syytä nostaa esiin viimeaikainen syrjäseutujen tutkimus, jonka potentiaali on poliittisen päätöksenteon kannalta erityisen merkittävä. Covid-19-pandemia on ollut omiaan muokkaamaan syrjäisyyden merkitystä entistä suotuisemmaksi, luoden näin ollen tarvetta tilan ja klassisen keskus- periferia-mallin tarkastelemista uudelleen.

Toinen pandemian painottama kehityssuunta on posthumanistinen tutkimusotteen nousu ja ylipääntään ihmiskeskeisen ajattelun kyseenalaistaminen. Jos vallitsevassa poikkeustilassa on jotain poikkeavaa menneisiin poikkeuksiin nähden, niin se lie-nee nykyisen koetun uhan alueellisesti ja ajallisesti rajaton luonne – meihin kohdistuvia uhkia ei voida yksinkertaisesti – populistisesta poliittisesta retoriikasta huolimatta – rajata pois. Pelon ilmapiiriä lietsoo ennen kaikkea kasvava tietoisuus siitä, että huipputeknologiasta huolimatta, emme ole luonnon yläpuolella, ja kykene hallitsemaan sitä.

Poikkeustilaretoriikka itsessään edellyttää tiedon, politiikan ja etiikan keskinäisten suhteiden tarkempaa tarkastelua ja niiden tasapainottamista. Poikkeustilalle ominaista on se, että se sallii *meidän* irtaantua niistä toimintamalleista ja siitä arvopohjasta, jolle yhteiskuntamme ja identiteettiimme ovat rakentuneet ja joiden kautta arvotamme itsemme suhteessa muihin. Kun poikkeustilasta on nyt tullut normi, ja politiikantekokin ammentaa enenevästi tästä retoriikasta, on toimintamme eettinen oikeutus hataralla pohjalla. Maantieteen piirissä eettinen keskustelu kukoisti 1990-luvun lopulla, mutta vallitseva tilanne vaatii näidenkin töiden arvioimista uudessa valossa. Ensiarvoisinta olisi käsittää maantieteen ja etiikan tunnustettua läheisempi suhde. Etiikan selittäminen ei-eetikoille on kuitenkin usein aivan yhtä hankalaa kuin maan-

tieteen selittäminen ei-maantieteilijälle, eikä väärinymmärryksiltä voida välttyä. Asiaa olisi syytä edistää jo opetuksessa. Etiikka ei ole vain jotain mikä voidaan käsitellä omana kurssinaan muusta tutkimuksesta erillään, eikä se ole vain pakollinen laatikko hankehakemuksessa, jonka hakija joutuu täyttämään. Kuten James Proctor (1998) jo aikoinaan esitti, etiikka ei ole niinkään jotain, mitä pitäisi lisätä tieteseen, vaan se tulisi löytää sen sisäلتä. On siis syytä palauttaa mieliin, että maantieteellisellä kontekstilla on ratkaiseva merkitys moraalisen käytännön kannalta ja, David Smithiä (2000, viii) lainaten, eettinen pohdiskelu on vajavaista ilman ihmisen olemassaolon maantieteellisen ulottuvuuden tunnustamista.

KIRJALLISUUS

- Proctor, J. D. (1998) Expanding the scope of science and ethics. *Annals of the Association of American Geographers* 88(2) 290–296. <https://doi.org/10.1111/1467-8306.00096>
- Smith, D. M. (2000) *Moral Geographies. Ethics in a World of Difference*. Edinburgh University Press, Edinburgh.

JUSSI P. LAINE
Toimitusneuvoston jäsen